

BẢO ĐẢM AN NINH CON NGƯỜI - KINH NGHIỆM CỦA HÀN QUỐC VÀ KHUYẾN NGHỊ ĐỐI VỚI VIỆT NAM

PGS.TS. PHẠM MINH SƠN*

Tóm tắt: Bảo đảm an ninh con người là trung tâm trong chiến lược bảo vệ Tổ quốc, là mục tiêu xây dựng quốc gia vững mạnh, hùng cường. Trên cơ sở phân tích những thành tựu của Hàn Quốc trong bảo đảm an ninh con người, đồng thời chỉ ra những thách thức mà quốc gia này đang phải đối mặt, bài viết đề xuất những bài học kinh nghiệm và khuyến nghị đối với Việt Nam nhằm đạt được các mục tiêu bảo đảm an ninh con người.

Từ khóa: an ninh con người; bảo đảm an ninh con người; kinh nghiệm của Hàn Quốc; Việt Nam

Ngày nhận: 01/8/2024

Ngày phản biện: 21/8/2024

Ngày duyệt đăng: 05/9/2024

1. Một số vấn đề lý luận chung về bảo đảm an ninh con người

● Khái niệm an ninh con người

An ninh con người là một bộ phận của an ninh quốc gia, an ninh xã hội, là trạng thái mà con người được bảo vệ trước các nguy cơ bất ổn, nhằm thiết lập và duy trì an ninh, cuộc sống hạnh phúc, thỏa mãn các nhu cầu vật chất, tinh thần và bảo đảm an toàn của con người trước các mối đe dọa.

Bảo đảm an ninh con người là việc bảo vệ các quyền cơ bản của con người trước những nguy cơ xâm hại, đe dọa; nhờ được bảo vệ như vậy, mỗi cá nhân nói riêng và cộng đồng

nói chung có được đời sống ổn định và cơ hội phát triển.

Để bảo đảm an ninh con người, nhà nước phải tạo ra được môi trường chính trị, xã hội, kinh tế, quân sự, văn hóa, sinh thái... lành mạnh, phát triển. Bảo đảm an ninh con người không phải là một hoạt động trừu tượng và chung chung, mà phải gắn với sự an toàn của từng cá nhân trong xã hội.

Các thành tố chính của an ninh con người

An ninh con người gồm nhiều thành tố, trong đó quan trọng nhất là an ninh chính trị, an ninh kinh tế, an ninh lương thực, an ninh y tế, an ninh môi trường, an ninh cá nhân và an ninh cộng đồng¹.

An ninh chính trị là việc bảo đảm mọi người được sống trong một xã hội tôn trọng

* Giám đốc Học viện Báo chí và Tuyên truyền.

các quyền cơ bản của con người, bao gồm quyền tự do ngôn luận, tự do báo chí, tự do hội họp và tự do tín ngưỡng.

An ninh kinh tế là việc bảo đảm thu nhập cơ bản cho mọi người thông qua việc làm ổn định và được trả lương thỏa đáng, hoặc thông qua mạng lưới an toàn xã hội khi cần thiết. Mất an ninh kinh tế có thể dẫn đến nghèo đói, bất bình đẳng và bất ổn xã hội.

An ninh lương thực là yếu tố quan trọng để bảo đảm rằng tất cả mọi người đều có đủ lương thực để ăn và có khả năng tiếp cận với lương thực một cách dễ dàng. An ninh lương thực không chỉ phụ thuộc vào sản xuất lương thực, mà còn phụ thuộc vào khả năng tiếp cận và mua lương thực của mỗi cá nhân.

An ninh y tế là việc bảo đảm mọi người được tiếp cận với các dịch vụ chăm sóc sức khỏe cơ bản và kế hoạch hóa gia đình để kiểm soát sức khỏe sinh sản và phòng tránh các bệnh lây nhiễm qua đường tình dục. Hiện nay, giữa các nước đang phát triển và các nước phát triển đang có sự chênh lệch lớn về khả năng tiếp cận dịch vụ y tế.

An ninh môi trường là việc bảo đảm không có tác động lớn của môi trường đến ổn định chính trị, xã hội và phát triển kinh tế của quốc gia. Trong bối cảnh sự gia tăng dân số và phát triển công nghiệp làm trầm trọng thêm tình trạng ô nhiễm môi trường và suy thoái tài nguyên thiên nhiên, đe dọa trực tiếp đến sức khỏe và cuộc sống của con người thì an ninh môi trường là việc bảo vệ con người khỏi những tác động tiêu cực nói trên.

An ninh cá nhân là việc bảo vệ con người khỏi bạo lực thể xác, tội phạm, các tệ nạn

xã hội khác, bao gồm việc bảo vệ phụ nữ và trẻ em khỏi bạo lực gia đình và lạm dụng tình dục.

An ninh cộng đồng là việc bảo vệ các nhóm xã hội trước sự phân biệt đối xử, đàn áp và xung đột sắc tộc. Điều này có thể đạt được thông qua việc thúc đẩy sự khoan dung, đối thoại và hòa giải giữa các nhóm khác nhau trong xã hội.

2. Kinh nghiệm của Hàn Quốc trong việc bảo đảm an ninh con người

Cách tiếp cận an ninh con người của Hàn Quốc

Hàn Quốc là một trong những quốc gia đi đầu trong việc bảo vệ an ninh con người, chú trọng bảo vệ người dân trước những mối đe dọa phi truyền thống như: biến đổi khí hậu, dịch bệnh và bất ổn kinh tế². Bên cạnh đó, Hàn Quốc cũng tích cực tham gia vào các hoạt động gìn giữ hòa bình và xây dựng hòa bình ở khu vực, góp phần nâng cao an ninh con người ở cấp độ khu vực³. Chính sách an ninh con người của Hàn Quốc tập trung vào bốn khía cạnh chính sau:

Một là, Hàn Quốc coi phát triển kinh tế bền vững là nền tảng để bảo đảm an ninh con người. Chính phủ Hàn Quốc đã thực hiện các chính sách nhằm thúc đẩy tăng trưởng kinh tế, giảm nghèo và bất bình đẳng, đồng thời chú trọng đầu tư vào giáo dục, y tế và các dịch vụ xã hội khác⁴. Sự tăng trưởng kinh tế nhanh chóng và ổn định của Hàn Quốc đã giúp nâng cao mức sống và giảm đói nghèo, tạo nền tảng vững chắc cho bảo đảm an ninh con người.

Hai là, Hàn Quốc coi trọng việc tăng cường an ninh xã hội thông qua việc xây dựng một

hệ thống an sinh xã hội toàn diện, bao gồm bảo hiểm y tế, bảo hiểm xã hội và các chương trình hỗ trợ khác, nhằm bảo vệ người dân trước những rủi ro về sức khỏe, thất nghiệp và tuổi già⁵. Hệ thống này giúp giảm thiểu các tác động tiêu cực của kinh tế và xã hội.

Ba là, Hàn Quốc đặc biệt chú trọng đến việc bảo vệ môi trường và ứng phó với biến đổi khí hậu⁶. Chính phủ Hàn Quốc đã thực hiện nhiều biện pháp để bảo vệ môi trường và ứng phó với biến đổi khí hậu, bao gồm việc phát triển năng lượng tái tạo, giảm phát thải khí nhà kính và nâng cao nhận thức của cộng đồng về vấn đề môi trường. Các nỗ lực này giúp giảm thiểu các rủi ro môi trường và bảo đảm sự phát triển bền vững.

Bốn là, để tạo điều kiện cho mọi người dân được phát triển toàn diện, Hàn Quốc coi trọng việc bảo vệ và thúc đẩy các quyền con người, đặc biệt là các quyền dân sự và chính trị⁷. Chính phủ Hàn Quốc tăng cường sự tham gia của người dân vào quá trình ra quyết định và xây dựng một xã hội dân chủ năng động. Việc thúc đẩy dân chủ và nhân quyền được coi là yếu tố quan trọng để bảo đảm an ninh con người ở Hàn Quốc.

Thành tựu của Hàn Quốc trong việc bảo đảm an ninh con người

Hàn Quốc đã đạt được thành tựu đáng kể trong việc bảo đảm an ninh con người, đặc biệt là trong lĩnh vực kinh tế. Trong những thập kỷ qua, Hàn Quốc đã chuyển mình từ một quốc gia bị tàn phá bởi chiến tranh thành một trong những nền kinh tế phát triển hàng đầu thế giới⁸. Sự tăng trưởng kinh tế vượt bậc này là kết quả của nhiều yếu tố,

bao gồm việc áp dụng các chính sách kinh tế thị trường, đầu tư mạnh mẽ vào giáo dục và công nghệ, và xây dựng một hệ thống quản trị công hiệu quả⁹.

Bên cạnh tăng trưởng kinh tế, Hàn Quốc cũng đạt được những tiến bộ đáng kể trong việc giảm nghèo và bất bình đẳng. Tỷ lệ đói nghèo ở Hàn Quốc đã giảm đáng kể, chỉ số đo lường mức độ bất bình đẳng thu nhập của Hàn Quốc (GINI) thuộc mức thấp nhất trong các nước OECD¹⁰. Điều này có được là nhờ việc thực hiện các chính sách an sinh xã hội toàn diện, bao gồm bảo hiểm y tế, bảo hiểm thất nghiệp, hỗ trợ người nghèo và người cao tuổi¹¹. Ngoài ra, Hàn Quốc cũng đầu tư mạnh mẽ vào giáo dục, giúp nâng cao trình độ học vấn và kỹ năng của người dân, từ đó tạo điều kiện cho người dân có thể tiếp cận các cơ hội việc làm và nâng cao thu nhập.

Bên cạnh đó, Hàn Quốc đã đạt được an ninh lương thực thông qua việc đa dạng hóa nguồn cung cấp thực phẩm, phát triển công nghệ nông nghiệp tiên tiến và áp dụng các biện pháp quản lý hiệu quả¹². Nhờ vậy, người dân Hàn Quốc hiện nay có thể tiếp cận với nguồn thực phẩm dồi dào, đa dạng và an toàn. Mặc dù là một quốc gia công nghiệp phát triển, song Hàn Quốc đặc biệt chú trọng đến việc bảo vệ môi trường và ứng phó với biến đổi khí hậu¹³. Chính phủ Hàn Quốc đã thực hiện nhiều chính sách và biện pháp nhằm giảm thiểu ô nhiễm môi trường, bảo tồn đa dạng sinh học và thúc đẩy sử dụng năng lượng tái tạo. Hàn Quốc cũng là một trong những quốc gia đi đầu trong việc phát triển và ứng dụng các công nghệ xanh, góp phần giảm thiểu tác động của biến đổi khí hậu.

Sự phát triển vượt bậc về kinh tế và xã hội đã tạo nền tảng cho việc thúc đẩy quyền con người và dân chủ ở Hàn Quốc¹⁴. Hiện nay, Hàn Quốc được coi là một trong những quốc gia có nền dân chủ phát triển ở châu Á, với sự bảo đảm mạnh mẽ các quyền tự do ngôn luận, tự do báo chí và tự do hội họp. Các tổ chức xã hội dân sự cũng đóng vai trò quan trọng trong việc giám sát và thúc đẩy việc thực hiện các quyền con người ở Hàn Quốc.

Những thành tựu của Hàn Quốc trong việc bảo đảm an ninh con người là rất đáng ghi nhận, có thể là những gợi ý và tham chiếu quý báu cho các quốc gia khác trong quá trình xây dựng và thực hiện các chính sách nhằm bảo đảm an ninh con người, trong đó có Việt Nam.

Vấn đề đặt ra của Hàn Quốc trong việc bảo đảm an ninh con người

Hàn Quốc là một quốc gia có nền kinh tế phát triển và xã hội hiện đại, đã đạt được những thành tựu đáng kể trong việc bảo đảm an ninh con người. Tuy nhiên, quốc gia này vẫn phải đối mặt với nhiều thách thức trong việc duy trì và nâng cao mức độ an ninh cho người dân.

Hàn Quốc là quốc gia có tỷ lệ tự tử cao nhất trong số các nước OECD. Áp lực học tập, cạnh tranh trong công việc và sự cô lập xã hội được xem là những nguyên nhân chính dẫn đến tình trạng này¹⁵. Không chỉ vậy, sự bất bình đẳng về thu nhập và cơ hội giữa các nhóm xã hội đang gia tăng ở Hàn Quốc cũng là một thách thức lớn. Báo cáo của Sehyun Hong và các cộng sự (năm 2024) đã chỉ ra rằng bất bình đẳng thu nhập ở Hàn Quốc đã tăng lên trong những thập niên gần đây, đặc biệt

là sau cuộc khủng hoảng tài chính châu Á năm 1997. Thu nhập của nhóm 10% cao nhất và 1% cao nhất đã tăng lên đáng kể so với phần dân số còn lại. Một trong những nguyên nhân chính của tình trạng này là sự gia tăng bất bình đẳng trong thu nhập từ vốn, đặc biệt là thu nhập từ tài sản tài chính. Thu nhập từ vốn của nhóm 1% cao nhất đã tăng hơn gấp đôi trong khoảng thời gian từ năm 1996 đến năm 2020. Điều này một phần là do những thay đổi trong hệ thống thuế đã làm giảm gánh nặng thuế đối với những người có thu nhập cao nhất. Báo cáo của Sehyun Hong và các cộng sự (năm 2024) cũng chỉ ra sự bất bình đẳng về cơ hội giữa các nhóm tuổi và giới tính khác nhau. Người cao tuổi ở Hàn Quốc có thu nhập thấp hơn nhiều so với mức trung bình của người trưởng thành, và tình trạng này không được cải thiện nhiều trong những năm gần đây, mặc dù đã có những cải cách về lương hưu. Phụ nữ cũng có thu nhập thấp hơn nam giới, ngay cả khi họ có trình độ học vấn và kinh nghiệm làm việc tương đương. Năm 2020, nam giới Hàn Quốc ở độ tuổi 35 có thu nhập từ lao động cao gấp 2,5 lần so với nữ giới cùng độ tuổi. Khoảng cách thu nhập theo giới tính này có thể là do sự thiếu hụt các chính sách hỗ trợ chăm sóc trẻ em và nghỉ phép của cha mẹ ở Hàn Quốc. Ngoài ra, Báo cáo của Sehyun Hong và các cộng sự (năm 2024) cũng đề cập đến tình trạng bất bình đẳng ngày càng gia tăng giữa các hộ gia đình ở khu vực thành thị và nông thôn, cũng như giữa các vùng miền khác nhau của Hàn Quốc¹⁶. Điều này có thể dẫn đến bất ổn xã hội và làm suy yếu an ninh con người. Thêm vào đó, Hàn Quốc còn phụ thuộc nhiều

vào nhập khẩu lương thực, khiến quốc gia này dễ bị tổn thương trước những biến động của thị trường toàn cầu và thiên tai¹⁷.

Ngoài ra, biến đổi khí hậu cũng đang tác động mạnh mẽ đến Hàn Quốc, báo cáo của JICA-RI (năm 2015) đề cập đến các thảm họa tự nhiên như: lũ lụt, hạn hán, động đất là một trong những mối đe dọa đối với an ninh con người mà Hàn Quốc phải đối mặt¹⁸. Báo cáo này nhấn mạnh tầm quan trọng của việc bảo vệ người dân trước những tác động tiêu cực của môi trường, bao gồm cả các thảm họa tự nhiên. Tất cả những yếu tố này đang đặt ra thách thức không nhỏ đối với việc bảo đảm an ninh con người tại Hàn Quốc.

3. Khuyến nghị đối với Việt Nam

Cách tiếp cận an ninh con người của Việt Nam

Việt Nam đã có những nỗ lực đáng kể trong việc bảo đảm an ninh con người, đặc biệt là trong việc giảm nghèo và cải thiện chất lượng cuộc sống của người dân¹⁹. Tuy nhiên, cách tiếp cận an ninh con người của Việt Nam có những điểm khác biệt so với Hàn Quốc. Chính sách an ninh con người của Việt Nam tập trung vào bốn khía cạnh chính:

Một là, tương tự như Hàn Quốc, Việt Nam coi phát triển kinh tế là nền tảng để bảo đảm an ninh con người. Tuy nhiên, do Việt Nam vẫn đang trong quá trình chuyển đổi sang nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa nên còn phải đối mặt với nhiều thách thức như: năng suất lao động thấp, bất bình đẳng thu nhập và rủi ro môi trường²⁰. Theo đó, Việt Nam cần tập trung vào phát triển

kinh tế bền vững, chú trọng đến việc nâng cao năng suất lao động, bảo vệ môi trường và giảm thiểu rủi ro.

Hai là, Việt Nam đã xây dựng một hệ thống an sinh xã hội, nhưng độ bao phủ và mức độ hỗ trợ còn hạn chế so với Hàn Quốc²¹. Bên cạnh đó, Việt Nam cũng đang phải đối mặt với thách thức về già hóa dân số và nhu cầu về dịch vụ chăm sóc sức khỏe và hưu trí ngày càng tăng²². Do đó, Việt Nam cần cải cách và mở rộng hệ thống an sinh xã hội, bảo đảm cung cấp đầy đủ các dịch vụ y tế, giáo dục và phúc lợi xã hội cho mọi người dân, đặc biệt là những người thuộc nhóm dễ bị tổn thương.

Ba là, Việt Nam đã ban hành nhiều chính sách và pháp luật về bảo vệ môi trường, nhưng việc thực thi còn nhiều hạn chế. Bên cạnh đó, Việt Nam là một trong những quốc gia chịu ảnh hưởng nặng nề nhất của biến đổi khí hậu, đòi hỏi phải có những biện pháp ứng phó khẩn cấp và hiệu quả²³. Vì vậy, Việt Nam cần tăng cường thực thi pháp luật về môi trường, đầu tư vào các công nghệ xanh, sạch, đồng thời nâng cao nhận thức của cộng đồng về bảo vệ môi trường.

Bốn là, Việt Nam đã tham gia nhiều công ước quốc tế về quyền con người và đã có những tiến bộ trong việc bảo vệ các quyền này²⁴. Tuy nhiên, Việt Nam vẫn phải đối mặt với những thách thức về tự do ngôn luận, tự do báo chí và quyền tham gia của người dân vào quá trình ra quyết định²⁵. Do đó, Việt Nam cần tiếp tục hoàn thiện hệ thống pháp luật và thực thi pháp luật về quyền con người, bảo đảm mọi người dân đều được hưởng đầy đủ các quyền và tự do cơ bản.

Từ những kinh nghiệm của Hàn Quốc, có thể đưa ra một số khuyến nghị đối với Việt Nam trong việc bảo đảm an ninh con người một cách toàn diện và bền vững như sau:

Một là, phải lấy dân làm gốc, lấy con người làm trung tâm, con người là tổng hòa các mối quan hệ xã hội; con người vừa là đối tượng quản lý, vừa là chủ thể quản lý, vừa là tác nhân gây ra những bất ổn về an ninh xã hội, an ninh con người, đồng thời cũng là nhân tố bảo đảm an ninh xã hội, an ninh con người. Con người ở đây chính là nhân dân, là lực lượng chính trị to lớn, nếu được phát huy, đoàn kết trong một tổ chức, cùng thực hiện một mục tiêu sẽ bảo đảm thực hiện thắng lợi nhiệm vụ bảo đảm an ninh xã hội, an ninh con người.

Hai là, bảo đảm khai thác hiệu quả thành quả của cuộc Cách mạng công nghiệp lần thứ tư. Trong một thế giới mà công nghệ phát triển như vũ bão, tri thức của con người liên tục được cập nhật, mở rộng và phát triển, các ranh giới truyền thống bị phá vỡ, thay vào đó là những ranh giới phi truyền thống, không còn bó hẹp trong phạm vi chủ quyền quốc gia (ranh giới về tài chính, không gian mạng...). Không ngừng cập nhật, đổi mới cả về tư duy nhận thức, tư duy lý luận và tư duy pháp lý, ứng dụng hiệu quả công nghệ trong bảo đảm an ninh con người.

Ba là, bảo đảm an ninh con người phải gắn với sự nghiệp phát triển bền vững nền kinh tế - xã hội của đất nước, trong đó đặc biệt chú trọng tới an ninh lương thực cho người dân, vấn đề an ninh năng lượng, môi trường sinh thái phải được bảo đảm.

Bốn là, xây dựng bộ máy có tính tổ chức cao, thống nhất, tập trung về chức năng, nhiệm vụ, quyền hạn từ Trung ương đến cơ sở. Xác định các mục tiêu trọng tâm trong bảo đảm an ninh con người, đồng thời thực hiện có hiệu quả các mục tiêu về bảo đảm an ninh con người: tạo đồng thuận xã hội, phòng ngừa và giải quyết tốt xung đột xã hội ngay từ khi phát sinh; phòng, chống tội phạm và vi phạm pháp luật, an ninh môi trường sống, an ninh xã hội.

Năm là, chú trọng phòng ngừa khủng hoảng trên mọi lĩnh vực và xây dựng các công cụ kiểm soát xung đột, mâu thuẫn gây mất an ninh xã hội, an ninh con người. Để làm tốt vấn đề này, trước tiên cần thể chế hóa và hoàn thiện hệ thống pháp lý. Song song với công cụ pháp trị là hệ thống pháp luật được thể chế hóa và ngày càng được hoàn thiện, cần đẩy mạnh cách tiếp cận mang tính đức trị. Tuyên truyền để người dân nhận thức rõ vai trò của việc thực hiện các nghĩa vụ nhằm bảo đảm an ninh con người, xây dựng hệ ý thức con người trong thời đại mới: sống văn minh, có trách nhiệm với bản thân và cộng đồng, chủ động phòng ngừa, đấu tranh với những yếu tố làm bất ổn về an ninh con người.

Sáu là, nâng cao chất lượng giáo dục và đào tạo nguồn nhân lực có kỹ năng là chìa khóa để Việt Nam có thể tham gia vào các ngành công nghiệp công nghệ cao và nâng cao năng suất lao động²⁶. Việt Nam cần tập trung vào việc cải cách giáo dục ở tất cả các cấp, từ giáo dục phổ thông đến giáo dục đại học và dạy nghề. Đặc biệt, cần chú trọng đến việc phát triển các chương trình đào tạo kỹ năng nghề, kỹ năng mềm và kỹ năng

lãnh đạo, đáp ứng nhu cầu của thị trường lao động trong thời đại Cách mạng công nghiệp lần thứ tư²⁷. Bên cạnh đó, cần tăng cường đầu tư cho nghiên cứu khoa học và phát triển công nghệ để thúc đẩy đổi mới sáng tạo và nâng cao năng lực cạnh tranh của nền kinh tế. Hơn nữa, cần tạo điều kiện thuận lợi cho mọi người dân trong việc tiếp cận giáo dục, đặc biệt là các nhóm yếu thế, để bảo đảm công bằng xã hội và an ninh con người.

Bảy là, Việt Nam cần tiếp tục hoàn thiện hệ thống an sinh xã hội, mở rộng độ bao phủ của bảo hiểm y tế và bảo hiểm xã hội, bảo đảm tất cả người dân, đặc biệt là các nhóm dễ bị tổn thương như người nghèo, người khuyết tật, người cao tuổi, được tiếp cận các dịch vụ xã hội cơ bản²⁸. Điều này bao gồm việc tăng cường đầu tư vào các chương trình hỗ trợ xã hội, xây dựng hệ thống y tế công cộng hiệu quả và bảo đảm an ninh lương thực cho người dân. Đặc biệt, cần lưu ý đến vấn đề bất bình đẳng trong tiếp cận các dịch vụ xã hội giữa các nhóm dân cư, nhất là giữa khu vực thành thị và nông thôn, giữa người Kinh và người dân tộc thiểu số, bảo đảm không ai bị bỏ lại phía sau.

Tám là, thực hiện các biện pháp nhằm phát huy vai trò của phụ nữ trong xã hội, bảo đảm quyền bình đẳng của phụ nữ trên mọi lĩnh vực²⁹. Việt Nam cần tạo ra một môi trường thuận lợi để phụ nữ có thể phát huy tối đa tiềm năng, đóng góp vào sự phát triển của đất nước. Theo đó, cần xóa bỏ các rào cản về pháp lý, kinh tế và xã hội đối với phụ nữ, cũng như thúc đẩy sự tham gia của phụ nữ vào các vị trí lãnh đạo trong mọi lĩnh vực. Giải quyết triệt để các vấn đề về bạo lực gia đình, bất bình đẳng

trong tiếp cận giáo dục và việc làm, cũng như định kiến giới trong xã hội.

Việc bảo đảm an ninh con người không chỉ là trách nhiệm của Nhà nước, mà còn là sự nghiệp chung của toàn xã hội, trong đó, mỗi cá nhân, mỗi tổ chức đều có vai trò và trách nhiệm riêng. Bằng cách đề cao các giá trị con người, tăng cường hợp tác quốc tế và xây dựng một xã hội công bằng, dân chủ và bền vững, Việt Nam có thể đạt được những tiến bộ vượt bậc trong việc bảo đảm an ninh con người cho mọi người dân. ♦

1. United Nations Development Programme: *Human Development Report 1994: New Dimensions of Human Security*, Oxford University Press, New York, 1994, p. 24-34.
- 2, 3, 6, 7, 10, 12. Howe, B.: *Human Security, Peacebuilding, and the Responsibility to Protect in East Asia*, *Asian Journal of Peacebuilding*, 2019, p. 183-218, 243-266, 183-218, 183-218, 183-218, 183-218.
- 4, 5, 11. Potter, D. M.: *Japan's Foreign Aid, Human Security and Traditional Security*, *Journal of the Nanzan Academic Society Social Sciences*, 2015, p. 45-60.
- 8, 25. JICA-RI WP No. 100: *The Concept of Human Security in Vietnam*, 2015.
- 9, 13. Kim, E. M., Howe, B., Bae, S. Y., Shin, J. H.: *South Korea's Middle Power Diplomacy in Development and Human Security, Regional Cooperation for Peace and Development: Japan and South Korea in Southeast Asia*.
14. Jeong, H. W., Oh, I., Lee, S. P.: *Human security, promotion of peace and justice: The case of Korea*, *International Journal of Peace Studies*, 2005, 41-60.
15. Lee, H.: *Suicide in South Korea: A Socio-cultural Perspective*, *Social Science & Medicine*, 2019, 25-35.
16. Hong, S., Kim, N. N., Mo, Z., & Yang, L.: *Income Inequality in South Korea, 1933-2022: Evidence from Distributional National Accounts* (Working Paper No. 2024/03), World Inequality Lab, 2024, <https://wid.world/document/income-inequality-in-south-korea-1933-2022-evidence-from-distributional-national-accounts-wid-world-working-paper-2024-03/>.
17. Choi, J.: *Food Security in South Korea: Challenges and Opportunities*, *Journal of Food Security*, 2022, p. 55-65.
- 18, 26. Kim, E. M., Bae, S. Y., & Shin, J. H.: *Human Security in Practice: The Case of South Korea*, JICA Research Institute, 2015.
- 19, 20, 22, 23, 28. Bộ Kế hoạch và Đầu tư, Ngân hàng thế giới: *Báo cáo Tổng quan Việt Nam 2035: Hướng tới Thịnh vượng, Sáng tạo, Công bằng và Dân chủ*, Hà Nội, 2016.
- 21, 24, 29. Nguyễn Đăng Dung, Vũ Công Giao, Lê Khánh Tùng: *Giáo trình lý luận và pháp luật về quyền con người*, Nxb. Đại học Quốc gia Hà Nội, 2011, tr. 85.
27. Crawford, M.: *Human security and education in South Korea*, *Journal of Human Security Studies*, 2015.